

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ПОЛІТОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

На правах рукопису

БАЛАБАНОВ КОСТЯНТИН ВАСИЛЬОВИЧ

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ
/1980-1990-ті роки. Історико-політологічний аналіз/

Спеціальність 23.00.02 -
політичні інститути та процеси

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
політичних наук

К И Ї В - 1995 р.

00388101 (L)

Дисертація

Робота виконана в Інституті національних відносин і політології НАН України

Науковий консультант - академік НАН України, доктор історичних наук,
професор ІУРАС ІВАН ФЕДОРОВИЧ

Офіційні опоненти:

1. Доктор історичних наук, професор ГОРДІЄНКО ЛЕОНІД МИТРОФАНОВИЧ.
2. Доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту національних відносин і політології НАН України ТРИПОЛЬСЬКИЙ ВСЕВОЛОД ОЛЕКСІЙОВИЧ.
3. Доктор історичних наук, професор ЯРОВИЙ ВАЛЕРІЙ ІВАНОВИЧ.

Провідна організація - Інститут історії України НАН України

Захист відбудеться " 29 " червня 1995 р. о 15.00 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.01.67.01 в Інституті національних відносин і політології НАН України
/Адреса: 252011, м.Київ, вул.Кутузова, 8/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту національних відносин і політології НАН України /вул. Кутузова, 8/.

Автореферат розісланий " 27 " травня 1995 р.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

Ю.А. ЛЕВЕНЕЦЬ

116-32.570

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Постановка проблеми та актуальність її дослідження

Серед пріоритетних завдань становлення незалежної, демократичної Української держави надзвичайно важливе місце посідає стратегія міжнародної діяльності. Україна проголосила про намір творити майбутнє на принципах демократії і поваги до загальновизнаних норм міжнародного права, без "ядерного статусу, дотримання прав і свобод людини, її соціального захисту. Така політика покликана створити сприятливі умови для внутрішнього соціально-економічного розвитку країни, для її цивілізованого входження до європейського та світового співтовариства.

Головними досягненнями зовнішньої політики України з часу проголошення незалежності стало визнання її як самостійної держави більше як 150 державами світу, встановлювання із 139-ма з них дипломатичних відносин. Така "хвиля визнання" – безпрецедентне явище не лише у вітчизняній, але й у світовій історії. Це – серйозний кредит міжнародної довіри до внутрішньої та зовнішньої політики нової держави.

Кардинальні зміни, що відбулися у Східній Європі й у всьому світі, творення незалежної, демократичної Української держави, встановлення нею дипломатичних відносин з більшістю країн світу створили якісно нову ситуацію для розвитку й послідовного поглиблення рівноправних, взаємовигідних економічних і гуманітарних зв'язків.

Важлива роль у розвитку таких зв'язків належить молоді. Природно зацікавлена в перспективах прогресивного розвитку суспільства, у позитивному цивілізованому поступі, саме вона може зробити незворотними ті здорові зрушення на шляху до демократії, свободи, ринкових відносин, що відбуваються в Україні та в багатьох країнах світу. Тому в періоди значних соціально-економічних перетворень зростає

потреба глибокого вивчення проблем такої специфічної суспільної групи, як молодь.

Особливий інтерес викликає досвід оновлення форм і методів міжнародного співробітництва молодіжних організацій України*. Це зумовлено цілим рядом факторів.

По-перше, незмірно зросла роль молодого покоління в становленні Української держави. Кожен п'ятий мешканець України - а це понад 10 мільйонів чоловік - має вік до 30 років¹. Це молоді громадяни, свідомість яких формувалася вже в умовах переходу до свободи і демократії. Саме ця молодь включилася в будівництво вільної, демократичної Української держави, використовуючи багатий досвід ринкової економіки, організації суспільного життя на принципах свободи, демократії, поваги прав людини, нагромаджений західними країнами.

По-друге, Україна йде складним, великотрудним шляхом інтеграції до світового співтовариства. Тому молодіжні організації, державні структури республіки покликані допомогти молодим людям стати повноправними членами світової загальнолюдської цивілізації, приєднатися до її досягнення і цінностей.

По-третє, економічні й гуманітарні зв'язки України із зарубіжними країнами розвиваються повільніше, ніж могли б, і молодіжні обміни здатні суттєво допомогти позбавитися тих проблем, прорахунків, помилок і відставання в цьому напрямку, що роками накопичувалися. Старше покоління не є вічним. Воно починає будувати новий світ і нову Європу, але продовжувати й прискорювати будівництво тим, кому сьогодні по 20-30 років. Вільне спілкування молоді - це запорука довіри

* У дисертації аналізується досвід співробітництва молодіжних організацій України і країн дальнього зарубіжжя.

¹ Яковенко В. Старі проблеми молоді // Голос України. - 1992. - 22 лютого. - с. 4.

між народами і націями в майбутньому.

По-четверте, молоді належить жити в майбутньому і вона особливо зацікавлена у тому, щоб це майбутнє було мирним і безпечним в усіх вимірах - військовому, екологічному, економічному. Вказані цінності затверджуються у свідомості всіх груп і категорій, всіх класів сучасного суспільства. Однак більшою мірою вони знаходять відгук у молодіжному середовищі. Через цілий ряд причин соціально-політичної, економічної детермінованості, а також властивих молоді вікових і психологічних моментів поведінки, реакції та способів вираження, вона на практиці більш гостро сприймає ті проблеми, котрі називаються глобальними. Усвідомлення нерозв'язаності глобальних проблем, їх взаємозалежності й поступового ускладнення, приводить молодь різних країн до необхідності поєднати зусилля для пошуків консенсусу у вирішенні спільних завдань, що стоять перед людством.

Особлива важливість роботи щодо розвитку міжнародних молодіжних зв'язків України в сучасних умовах визначає актуальність вивчення, узагальнення і наукового аналізу позитивного і негативного досвіду її у 80-ті - 90-ті роки. Вивчення обраної проблеми необхідне для того, щоб уникнути в такій відповідальній справі, як розвиток молодіжних обмінів, серйозних недоліків, прорахунків, помилок, які мали місце в досліджувані роки, виявити нові форми співробітництва молодіжних організацій, що виникли в умовах становлення Української держави, проаналізувати їх ефективність, визначити шляхи подальшого розширення форм зовнішніх зв'язків молоді.

Хронологічні рамки дисертації охоплюють 80-ті - першу половину 90-х років. Це був переломний період не лише в історії колишнього Союзу, України, суміжних країн Східної Європи, але й, певною мірою, в світовій історії. Кардинальні зміни відбулися в суспільно-політичному устрої багатьох країн, змісті взаємовідносин між ними, в тому числі у співробітництві молодіжних організацій у сфері політики, еко-

номіки, екології й культури. Розгляд цього періоду становить науковий інтерес і має важливе практичне значення в силу його суперечливості, природної недостатньої вивченості, необхідності нового осмислення багатьох питань розвитку молодіжних зв'язків в умовах зміцнення Української держави. Він є досить повчальним для подальшої роботи по оновленню й розвитку нових форм міжнародної молодіжної співдружності.

Досліджуваний період автор умовно поділяє на три етапи: перша половина 80-х років; друга половина 80-х років; перша половина 90-х років.

Перша половина 80-х років характеризується різким ускладненням міжнародної обстановки. В результаті недалекоглядної, часто помилкової міжнародної політики, яку проводило керівництво СРСР, погіршилися відносини з багатьма державами світу. Жорстка позиція США у зв'язку із введенням радянських військ в Афганістан, порушення прав і свобод людини в СРСР, а також рішення НАТО про "ядерне доозброєння" привели до подальшої конфронтації між двома наддержавами та їх союзниками. Ніколи за післявоєнні десятиріччя в світі не було настільки вибухонебезпечним становище, як у першій половині 80-х років. Це викликало небувалу хвилю антивоєнних, у тому числі молодіжних виступів. За своїм розмахом вони значно перевищили антивоєнні виступи минулих років, як на національному, так і на міжнародному рівні, суттєво відрізнялись соціальним складом і методами боротьби. Все це наклало відбиток на основні напрямки і форми співробітництва молодіжних організацій.

Загострення міжнародної обстановки привело до різкого скорочення економічних і культурних зв'язків колишнього СРСР, України з багатьма розвинутими країнами Заходу. В цих умовах роль молодіжного співробітництва стала особливо помітною. Адже на молодіжному рівні продовжували розвиватися форми міжнародної співдружності, недосяжні тоді на

рівні урядів, політичних партій і "дорослих" організацій", - всесвітній фестивальний рух, Загальноєвропейська структура співробітництва молоді і студентів /ЗССМС/, двосторонні молодіжні зустрічі, фестивалі, конференції, семінари та ін. Уже тоді в їх діяльності позначилися елементи нового політичного мислення, критичного ставлення до комуністичної ідеології та практики.

Однак ідеологічна конфронтація, жорсткий централізм привели до того, що до спілкування із зовнішнім світом допускалася неширока група комсомольських функціонерів і активістів. Більшість молодих людей України залишалася відчуженою від зовнішньої політики та й від самого процесу міжнародного молодіжного співробітництва.

У другій половині 80-х років ідеї нового політичного мислення стали початком серйозного перелому в розвитку міжнародного молодіжного співробітництва. Було створено сприятливі умови для налагодження контактів і співдружності молодіжних організацій України з широким колом молодіжних організацій, груп і рухів Заходу. Однак переважання ідеологічного фактору в молодіжному співробітництві істотно гальмувало розвиток повнокровних молодіжних обмінів між Україною і зарубіжними країнами.

Воістину переломною в становленні нового типу відносин між державами, народами і молоддю стала перша половина 90-х років. Крах тоталітарних режимів в СРСР і країнах Східної Європи, розбудова незалежної Української держави, перехід до демократії і ринкової економіки створили якісно іншу ситуацію для розвитку нового типу рівноправних, взаємовигідних молодіжних економічних і гуманітарних зв'язків. У цей час в Україні з'явилися чимало нових молодіжних організацій, діяльність яких характеризується утвердженням демократичних начал, пробудженням і формуванням національної самосвідомості, становленням і розвитком зв'язків національно-культурних спілок, які відображали інтереси всіх етнічних груп і національностей Укра-

ни.

Один з головних уроків недавньої історії України полягає в тому, що не можна жити відокремленими від зовнішнього світу штучними ідеологічними перепонами. Для швидкої інтеграції України в цивілізований світ необхідно широко залучити молодь, її енергію й бажання. Ось чому важливо проаналізувати стан міжнародних молодіжних зв'язків у досліджувані роки, з'ясувати причини помилок і прорахунків, сформулювати уроки з перших років їх розвитку в умовах незалежної України, і на цій основі виробити практичні рекомендації для подальшого вдосконалення молодіжних обмінів і здійснення державної молодіжної політики.

Обраний хронологічний період дозволяє простежити тенденції розвитку міжнародних молодіжних зв'язків України, їх результативність, рельєфніше побачити труднощі, помилки і проблеми, зробити аргументовані висновки та пропозиції.

Стан наукової розробки проблеми. Позначений зріз проблеми належить до числа мало вивчених. У вітчизняній літературі досі немає спеціальних досліджень, у яких би комплексно аналізувалася міжнародна діяльність молодіжних організацій України на сучасному етапі. Так, за даними Інституту молоді, в кінці 1980-х років із майже 2 тисяч захищених кандидатських і докторських дисертацій з історії ВЛКСМ і міжнародного молодіжного руху лише в 27 досліджувалися окремі аспекти міжнародної діяльності молодіжних організацій. Більшість з них були проблемно й хронологічно обмеженими. Виходячи з політичної кон'юнктури, основна увага дослідників була сконцентрована на вихвалюванні пріоритетного напрямку міжнародної діяльності ВЛКСМ – співробітництва із спілками молоді колишніх соціалістичних країн. Ці ж проблеми домінували в тих дослідженнях, які були присвячені аналізу міжнародних зв'язків місцевих організацій ВЛКСМ, у тому числі й ЛКСМ України. Літературу з різних аспектів досліджуваної проблеми умовно

можна розподілити на кілька груп.

До першої групи відносяться праці, в яких аналізуються міжнародні зв'язки комсомолу в 70-80-ті роки.¹ Однак, в усіх публікаціях, написаних на загальносоюзному матеріалі, діяльність молодіжних організацій України аналізується фрагментарно, в них практично відсутній аналіз помилок, труднощів і несподіванок у міжнародній діяльності ВЛКСМ.

У другій половині 80-х рр. з'явився ряд монографій, в яких здійснено спробу більш критично оцінити роботу комсомольських організацій на міжнародній арені. Слід виділити книгу В.І.Федосова², в якій досліджуються основні напрямки міжнародної діяльності ВЛКСМ. Однак немало

¹ Аксенов В.А. Прогрессивное юношество планеты в борьбе за мир, социальный прогресс и лучшее будущее. - М., 1984; Арефьев А. Afro-азиатская молодежь в антивоенном движении. - М., 1985; Зиновьев А.П. Интернационализм советской молодежи. - В сб.: 80-е годы и молодежь. - М., 1985. - с.92-100; Луков В.А. Молодежное движение в социалистическом обществе. Вопросы теории и практики. - М., 1987; Мошняга В.П. Молодежь в борьбе за мир и прогресс. - М., 1981; Он же. Мировое демократическое молодежное движение. - М., 1987; Мы интернационалисты. Документы и материалы о международных связях ВЛКСМ и советской молодежи /1945-1985 гг./сост. А.П.Зиновьев, В.В.Хорунжий, В.Д.Шмитков/. - М., 1986; Оськин А. Молодежь социалистического сотрудничества. - М., 1985; Укрепление дружбы и всестороннего сотрудничества ВЛКСМ и союзов молодежи стран социалистического сотрудничества. Сборник научных трудов. - М., 1986 та ін.

² Федосов В.И. Международная деятельность ВЛКСМ: Дружба, сотрудничество, интернационализм. 1945-1987. - Воронеж, 1989.

висновків автора викликають заперечення, тому на сторінках монографії ведеться полеміка з ним.

Друга група вкочає праці, в яких спеціально досліджуються основні напрямки міжнародного співробітництва комсомолу й молодіжних організацій у досліджуваній період¹. Автоциклеї групи робіт проаналізували особливості, основні форми співробітництва молодіжних організацій України і зарубіжжя. Разом з цим, у публікаціях, що відносяться до цієї групи, міжнародна діяльність молодіжних організацій України досліджувалася в інших хронологічних рамках – 70-ті – в основному перша половина 80-х років. Деякі глобальні проблеми, зокрема, участь молоді у розв'язанні проблем екології, ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, встановленні нового економічного порядку та ін., опинилися поза увагою вчених. Більшості з названих праць притаманна одноманітність, у них практично не вказано на помилки, прорахунки й труднощі, дано завищену оцінку міжнародної діяльності комсомолу України.

¹ Борзов В. В одном строю// Под знаменем ленинизма.– 1985.– № 13.– с.84–88; Гевель В.В., Жуляев В.Н. Мечтой о мире живем.– Киев, 1989; Жуляев В. Одна цель. – Киев, 1987; Кравченко Л.В. Участь комсомолу України у розвитку і зміцненні інтернаціональних зв'язків радянської молоді// Український історичний журнал.– 1979.– № 6.– с.15–24; Моргун А.Д. По законам дружбы и братства.– Киев, 1983; Федунова Н.А. Діяльність комсомольських організацій Української РСР по інтернаціональному вихованню молоді в сучасних умовах// Український історичний журнал.– 1983.– №8.– с.93–100; Чиж А. Молодежь и мир – неразделимы// Под знаменем ленинизма.– 1987.– № 19.– с.90–91; Яровий В.І. Молодь планети проти мілітаризму і війни.– Київ, 1983 та ін.

На початку 90-х років з'явилися дослідження вчених Українського науково-дослідного інституту проблем молоді /УНДІПМ/, в яких звертається увага на проблеми розвитку сучасного молодіжного руху на Україні, місце і роль молодіжних організацій у політичній системі суспільства¹. У публікаціях О.О.Булавина, М.Ф.Головатого, В.А.Головенька, О.А.Корнієвського, В.І.Мельниченка, Н.Г.Трегубової, С.О.Яременка зроблено це на досить добротному науковому рівні, міститься вельми цінний фактичний матеріал. Але в них практично не порушуються питання міжнародної діяльності молодіжних організацій України.

Для дослідження теми дисертації значний інтерес представляють книги з питань молодіжних обмінів між Сходом і Заходом та молодіжною політикою в Європейському Співтоваристві, виданих УНДІПМ².

Третю групу складає література з окремих напрямків міжнародного співробітництва громадських, у тому числі молодіжних організацій України. До неї увійшли праці Л.М.Гордієнка, В.П.Колісника, М.П.Макари,

¹ Див.: Молодежь Украины: состояние, проблемы, пути решения.- Киев, 1992; Молодежная политика: опыт, проблемы, перспективы// Материалы международной научно-практической конференции /в двух частях/.- Киев, 1992; Вопросы политического лидерства.- Киев, 1992; Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання.- Київ, 1993; Молодь України: для неї і про неї.-Київ, 1993; Молодіжна політика в Україні: практична реалізація.- Київ, 1993; Молодь України /короткий статистичний довідник/.- Київ, 1993; Молодіжний і дитячий рух в Україні: історія та генезис.- Київ, 1993; Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення.- Київ, 1993 та ін.

² Див. Молодежный обмен между Востоком и Западом. Отчеты, факты, мнения участников.- Киев, 1994; Лазос Н.Д. Молодежная политика в Европейском Сообществе: структуры и подготовка молодежных работников. Перевод с англ. /Под ред. А.А.Еременко, Н.Ф.Головатого/.-Киев, 1994.

П.С.Соханя, О.Н.Стояна, В.І.Танцюри та ін.¹ Різні за характером та глибиною аналізу, ступенем насиченості фактичним матеріалом та широтою узагальнень, ці праці досить цікаво віддзеркалюють процеси, що відбувалися у молодіжному середовищі, відзначають домінуючі тенденції. Однак їх авторам, на жаль, не вдалося уникнути певних хибних поглядів та ілюзій. Відзначені праці своєрідно відбивали і певний етап у переосмисленні суті радянського суспільства, місця і ролі в ньому комуністичної партії та комсомолу.

Кардинальні зміни в країнах Східної Європи підвищили інтерес учених до проблем цих країн. У четверту групу об'єднано й проаналізовано публікації, що розкривають нові тенденції в молодіжному середовищі східноєвропейських країн, у тому числі й нові підходи до співробітництва молодіжних організацій України і країн Східної Європи².

¹ Гордиенко Л.М. Воспитание молодежи: комплексный подход. Из опыта партийных организаций Украины по коммунистическому воспитанию работающей молодежи. - Киев, 1984; Колесник В.П. Интернациональные связи пограничных областей СССР и европейских социалистических стран. - Львов, 1984; Кулинич И.М., Мельников И.Н., Сохань П.С., Хмель И.С. Укрепление братской дружбы и сотрудничества. - Киев, 1981; Макара Н.П. Интернациональное воспитание студенческой молодежи. - Киев, 1985; Панибудьласка В.Ф. Интернациональна єдність радянської молоді. - Київ, 1982; Старченко Т.Я., Стоян О.М., Бобик О.І. Вища школа на шляху оновлення. - Львів, 1991; Стоян О.М. Становлення спеціаліста: досвід, проблеми перебудови вищої школи. - Київ, 1988; Танцюра В.І. Идејно-политическое воспитание молодежи: Из опыта работы Компартии Украины. - Харьков, 1987 та ін.

² Астахова Е.В. К вопросу об особенностях развития молодежного дви-

І хоча ряд висновків, зроблених авторами з проблем молодіжного співробітництва, не витримали випробування часом, свого історіографічного значення вони все ж не втратили.

До п'ятої групи увійшли дисертації, монографії, брошури, статті істориків, філософів, соціологів, педагогів, журналістів, присвячені висвітленню розвитку нових демократичних рухів, високу питому

жения стран Восточной Европы в современных условиях. - В сб.: Молодежная политика: опыт, проблемы, перспективы. Материалы международной научно-практической конференции /в двух частях/. Часть II. - Киев, 1992. - с.50-53; Балабанов К.В. Трудный путь обновления. Испытание кризисом проходит сегодня молодежное движение восточноевропейских стран //Ракурс.- 1991.- № 8., - с.1-22; Васильцов С.И., Сергеев О.П. "Восточноевропейский синдром", или что полезного может извлечь наше молодежное движение из чужого опыта //Вестник КМО СССР.- 1990.- с.36-43; Дегтярь Л. Социальная политика в трансформирующихся экономиках: Опыт стран Восточной Европы //Проблемы теории и практики управления. - 1992.- № 6. - с.80-84; Миньковский Г., Ревин В. Международное противодействие преступности в молодежной среде //Законность.- 1993. - № 12. - с.34-38; Обухов С.П. О путях развития молодежного движения в социалистических странах. //Вестник КМО СССР.- 1989. - № 4. - с.2-14; Он же. Центральная Европа: новые геополитические реальности, //Там же.- 1990. - № 4. - с.2-8; Очаги тревоги в Восточной Европе. /Драма национальных противоречий/: Сб. /Ин-т славяноведения и балканистики РАН; Редкол. В.Н.Виноградов и др. - М., 1994; Рихтер Я. Экономические реформы в Восточной Европе: противоречивое развитие //Пробл.теории и практика упр.- 1993. - № 2, - с. 4-6.

вагу яких складала молодь.¹ Однак для авторів цих праць характерним є традиційний підхід до розгляду проблем впливу глобальних процесів на молодь, коли схема дослідження звужувалась і торкалась в основному явищ, що відбувалися у молодіжному середовищі Заходу. Між тим суб"екти адекватної спрямованості та дії виникали і в колишніх соціалістичних країнах, і в колишніх союзних республіках. У них не було спроб знайти те загальне, що турбує і об"єднує молодь багатьох країн. А саме – необхідність поєднати зусилля у розв"язанні глобальних проблем сучасності. Загалом у дослідженні молодіжного руху посткомуністичних країн Східної Європи і України залишається багато "білих плям", відчувається дефіцит комплексних наукових розробок і досліджень.

До шостої групи включено роботи зарубіжних авторів, які займалися аналізом радянської політичної системи, молодіжної політики КПРС та ВЛКСМ². Методологія історико-політологічного аналізу, що застосо-

¹ Бункина М.К. и др. Разум против безумия: /Соц.-экон.аспекты новых массовых движений/. – М., 1987; Барис В.В. Основные тенденции и перспективы массовых демократических движений за решение глобальных проблем /на примере развитых стран Зап.Европы/. – Дис. ...канд.филос.наук. – М., 1988; Вдовиченко Л.Н. Альтернативное движение в поисках альтернатив. – М., 1988; Колков В.В. Участие молодежных организаций различной политической ориентации в общеевропейском процессе /1975–1985 гг./. – Дис. ...канд.ист.наук.–М., 1989; Худавердян В.Ц. Современные альтернативные движения /Молодежь Запада и "новый" иррационализм/. –М., 1986; Яровой В.И. Западная Европа: Общественное движение за мир /Вторая половина 70-х – 80-е годы/. – Киев, 1991 та ін.

² Ежеинский З. План игры: Геостратегическая структура ведения борьбы между США и СССР. –М., 1986; Джилас М. Лицо тоталитаризма:

вується західними вченими, становить значний інтерес, оскільки саме політичне життя підтвердило незаперечність багатьох оцінок і висновків зарубіжних авторів.

Необхідно, однак, підкреслити, що багато зарубіжних авторів, які серйозно займалися молодіжними проблемами в колишньому СРСР і країнах Східної Європи, донедавна піддавалися огульній критиці без будь-якого наукового аналізу, аргументації, відносилися до розряду "буржуазних фальсифікаторів".¹

Проблеми міжнародного співробітництва молодіжних організацій України частково досліджені в ряді докторських і кандидатських дисертацій.² В окремих з них міститься багатий фактичний матеріал, що розкриває досвід роботи молодіжних організацій у розвитку співробіт-

Пер. с сербо-хорват.-М., 1992; Камінський А. На перехідному етапі. "Гласність", "перебудова" і "демократизація" на Україні. - Мюнхен, 1990; Петро Н. Путь к многопартийности и законности// Полис.-1992. - № 4. - с.176-180; Такер Р.С. Политическая культура и лидерство в Советской России от Ленина до Горбачева// США: экономика, политика, идеология. - 1990. - № 1-6 та ін.

¹ Култыгин В.П., Мухаметшин Ф.М. Критика немарксистских концепций в молодежном движении. Учебное пособие. - М., 1987; Поляков Ю. На прицеле - молодежь. - М., 1985; Решетов П.Н. Идеологическая борьба и молодежь, - М., 1985; Сулемов В.А. Критика буржуазных фальсификаций современной деятельности ВЛКСМ. - М., 1979 та ін.

² Алексеев Ю.М. Историко-культурна спадщина в співробітництві СРСР та країн Східної Європи /50-80 рр./. Дис. ...докт.іст.наук.-Київ, 1991; Гаврилов Н.Ю. Исторический опыт подготовки национальных кадров специалистов для развивающихся стран Африки /1960-е - 1980-е гг./. - Дис. ... канд.ист.наук.-М., 1991; Жуляев В.Н. Всемирная федерация демократической молодежи и глобальные проблемы современности /середина 70-х - конец 80-х годов/. -Дис. ...канд.ист.наук.-М., 1990;

ництва з зарубіжними молодіжними організаціями. Разом з тим, аналіз дисертацій показав, що їм притаманний ряд загальних непоміків.

По-перше, це некритичний підхід до документів. У дисертаціях ґрунтовно показано партійні і комсомольські рішення, починаючи від матеріалів з"їзців, пленумів ЦК, спеціальних постанов з міжнародних питань, розкрито роботу комсомольських організацій по їх виконанню. При цьому головну увагу автори концентрували на висвітленні позитивного досвіду, часто перебільшуючи і переоцінюючи його. Практично не показано помилок і шкідливості багатьох партійних і комсомольських рішень з міжнародних питань, які стояли на шляху розвитку широких зв"язків молоді колишнього СРСР і України з Заходом через страх проникнення "ворожих" ідей ззовні та й взагалі прямих контактів із західним світом.

По-друге, проблеми міжнародних зв"язків молодіжних організацій України часто розглядаються в рамках вузького періоду, без глибокого аналізу спільної участі молоді України й зарубіжних країн у вирішенні глобальних загальнолюдських проблем: збереження миру і середовища проживання, роззброєння, ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, встановлення нового міжнародного економічного порядку, розвитку гуманітарних зв"язків і т.д.

По-третє, в дисертаціях поряд з оригінальними узагальненнями, цікавими спостереженнями, висновками мають місце стереотипні твердження про безконфліктність міжнародного молодіжного співробітництва,

Загоруй И.С. Ленинский комсомол – активный помощник партии в развитии и укреплении интернациональных связей советской молодежи /1971–1980 гг./ На материалах Украинской ССР.–Дис. ... канд.ист.наук.– Киев,1986; Яковлева Т.Ф. Социально–политические аспекты кризиса многопартийной системы /Восточная Европа 80–х годов/.–Дис. докт.полит.наук.–М.,1991; Яровой В.И. Движение демократической молодежи – важный фактор в борьбе за упрочнение мира и безопасности народов в современных условиях.–Дис. ... канд.ист.наук. – Киев, 1980 та ін.

багатьох "успіхів" і "досягнень" молодіжних організацій на міжнародній арені.

Останнім часом вимальовується певний перелом в історичних дослідженнях. У дисертаціях звертається увага на аналіз причин деформацій, помилок і недоліків у молодіжному русі в Україні, відбувається переосмислення багатьох теоретичних положень, йде розробка нових методологічних підходів, аналізуються проблеми нових молодіжних організацій республіки¹. Однак міжнародний аспект діяльності молодіжних організацій поки що слабо привертає увагу дослідників.

Короткий історіографічний аналіз свідчить про те, що на сьогодні в науковій літературі з об'єктивних і суб'єктивних причин, ще немає спеціального дослідження, в якому критично, у відповідності з державними потребами незалежної України комплексно аналізувався б досвід молодіжних організацій республіки у розвитку міжнародного співробітництва у 80-ті - першу половину 90-х років. Спроба подолання політичної кон'юнктури, яка раніше постійно домінувала в науковому середовищі, створює сприятливі можливості для радикальної відмови від зжилих стереотипів, дозволить сформулювати пропозиції, що могли б претендувати на реальну практичну значимість.

Саме ці фактори зумовили вибір дисертантом теми, а також мети і завдань дослідження.

Мета і завдання дослідження. Враховуючи актуальність теми, недостатній ступінь її наукової розробленості, автор поставив мету за допомогою історико-політологічного аналізу комплексно дослідити досвід

¹ Адбікеєв Р.З. Соціально-політична активність молоді: протиріччя та тенденції розвитку. - Дис. ... докт. соціол. наук. - Київ, 1992; Коляка І.В. Студентський рух в Україні /кінець 80-х - початок 90-х років ХХ ст./ - Дис. ... канд. іст. наук. - Київ, 1994; Корнієвський О.А. Молодіжний рух у новітній історії України /Друга половина 80-х - початок 90-х рр./ - Дис. ... канд. іст. наук. - Київ, 1993 та ін.

співробітництва молодіжних організацій України та зарубіжних країн у розв'язанні глобальних проблем сучасності й показати його значення для розширення молодіжних зв'язків в умовах розбудови незалежної, демократичної Української держави.

Ставилося також за мету, використовуючи широке коло джерел, вивчити, критично проаналізувати і узагальнити досвід молодіжних організацій до середини 90-х років, з'ясувати головні тенденції, розібратись у складнощах, помилках і труднощах, що мали місце, сформулювати уроки та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності міжнародного співробітництва молодіжних організацій незалежної України.

Реалізувати поставлену мету автор намагався за допомогою розв'язання таких завдань:

- показати вплив "холодної війни", ідеологізації міждержавних відносин, здійснюваної колишнім тоталітарним режимом СРСР, на практико-політичний підхід до глобальних проблем і подолання політичної безвиході, завдяки, певною мірою, готовності молоді Сходу і Заходу до спільного пошуку вирішення нагальних проблем суспільного розвитку;

- розкрити мотиви вступу молодих людей в активну соціально-політичну діяльність, виділити відмінні риси нових форм молодіжного протесту на Україні та в зарубіжних країнах, в основі яких лежить занепокоєність загостренням глобальних проблем, показати наявність адекватних тенденцій у молодіжному середовищі країн Заходу і Сходу;

- проаналізувати суперечливий, ідеологізований характер антивоєнної діяльності молодіжних організацій України в досліджуваній період, виявити причини помилок, недоліків і упущень в громадському русі за мир, визначити, які засоби, форми й методи його витримали перевірку часом і можуть застосовуватися в сучасних умовах, а від яких слід відмовитися;

- розкрити вагомість екологічного співробітництва молоді України та зарубіжних країн у нових умовах, показати позитивний і негатив-

ний досвід, уроки й проблеми в організації екологічного виховання юнаків та дівчат ;

- проаналізувати позитивний і негативний досвід співробітництва молодіжних організацій України і східноєвропейських країн у економічній та гуманітарній галузях ; виявити помилки і труднощі двостороннього співробітництва молодіжних організацій, коли за основу брались інтереси ідеології, а не інтереси молодої людини; вивести уроки, запропонувати механізм рівноправної взаємодії молодіжних організацій України і країн Східної Європи в якісно нових умовах;

- показати важливість співробітництва молоді України, розвинених країн Заходу і української діаспори з метою обміну новими знаннями і передовою технологією, розвитку довіри і порозуміння; розглянути нові форми і особливості співробітництва молодіжних організацій України із зарубіжними молодіжними організаціями; на конкретному фактичному матеріалі розкрити помилковість співробітництва країни лише за ідеологічною ознакою;

- розкрити характер взаємовідносин молодіжних організацій України й країн, що розвиваються; показати ушербність ідеологізованої політики щодо цієї групи країн, її невідповідність національним інтересам України; запропонувати практичні рекомендації щодо налагодження рівноправних, взаємовигідних економічних та гуманітарних зв'язків молоді;

- на основі наукового аналізу виробити рекомендації щодо перебування міжнародної діяльності молодіжних організацій в умовах розбудови вільної, демократичної України.

Предметом дослідження дисертації є досвід і практика здійснення співробітництва молодіжних організацій України та зарубіжних країн у розв'язанні глобальних проблем сучасності: встановленні політичного, екологічного, економічного й гуманітарного порядку.

Організаційні форми цих зв'язків на різних етапах досліджувано-
АН України

го періоду мали свої особливості. У 80-х роках вони реалізовувалися головним чином через комсомол і КМО України. При цьому автор виходить з того, що виникнувши на хвилі ініціативи молоді, комсомол під тиском тоталітарного режиму, частиною якого він був, став знаряддям експлуатації молодіжного ентузіазму /в тому числі, у міжнародній сфері/. Але найвичерпніший перелік помилок, прорахунків комсомолу перед суспільством та історією не може перекреслити того факту, що мільйони юнаків і дівчат вступали до його лав, намагаючись принести користь Вітчизні.

Нові політичні реалії витиснули зі сцени суспільного життя ВЛКСМ, припинила свою діяльність, а потім відродилася, багато в чому втративши свої позиції, ЛКСМУ. Останнім часом все активніше беруть участь у міжнародному молодіжному співробітництві нові молодіжні організації України, які помітно впливають на формування нового типу взаємовигідного, рівноправного співробітництва із зарубіжними молодіжними організаціями. Тому великої уваги в праці надано аналізу міжнародної діяльності нових молодіжних організацій України: Спілка Українського студентства /СУС/, Спілка молодіжних організацій України /СМОУ/, Українська скаутська організація "Пласт" /УСОП/, Український національний комітет молодіжних організацій /УНКМО/, Світовий конгрес українських молодіжних організацій /СКУМО/, Молодіжна філія Руху та ін.

У методологічному і теоретичному плані автор монографії спирається на наукові принципи історичного пізнання: всебічності, об'єктивності, історизму, системності, діалектичного підходу до усіх проявів суспільних зв'язків, без яких досягнення аргументованих висновків, вироблення наукових рекомендацій і конструктивних пропозицій неможливе.

Джерельна база дослідження. Системний підхід до вивчення проблеми, її особливості багато в чому зумовили характер джерельної ба-

зи та інструментарію дослідження. Дисертацію підготовлено на основі вивчення, узагальнення, переосмислення і критичного аналізу досвіду міжнародної діяльності молодіжних організацій України.

Найважливішими джерелами є програмні документи молодіжних організацій з питань міжнародної діяльності, відповідні декларації, заяви.

Автор використав документи державних органів: Верховної Ради України, постанови уряду, укази Президента України, нормативні акти місцевих Рад народних депутатів.

Важливе значення мають теоретико-практичні розробки, що знайшли відображення в документах ООН, РЄСЄ, їх спеціалізованих органів, дослідницьких центрів, незалежних учених, що займаються глобалістикою, питаннями загальноєвропейського процесу і проблемами молоді.

Значну питому вагу у джерельній базі дослідження становлять неопубліковані документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України /ЦДАГОУ/, державних архівів багатьох областей України, поточних архівів Народного Руху України, нових молодіжних організацій країни.

Архівні джерела доповнюють матеріали центральної і місцевої періодики, роботи зарубіжних авторів.

Дотриманню принципу об'єктивності сприяло використання автором різних статистичних та інформаційних збірників і довідників.

Аналізуючи міжнародне співробітництво молодіжних організацій України, автор використав результати соціологічних досліджень, які проводилися останнім часом як у республіці, так і за кордоном. До введення у науковий обіг названих джерел автор намагається підійти критично, співставляючи прийняті рішення, фактичний матеріал з результатами практичної діяльності молодіжних організацій.

Під час підготовки дисертації використовувалися також особисті спостереження автора, запозичені із спілкування з лідерами молодіжних

організацій, державними і громадськими діячами, в ході обговорення проблем міжнародного співробітництва на "круглих столах", наукових конференціях і семінарах.

У своїй сукупності документальні матеріали дозволяють проаналізувати досліджувану проблему.

Наукова новизна дисертації визначається:

- зверненням до актуальної в науковому й суспільному плані теми, яка спеціально в названих хронологічних рамках не досліджувалася на Україні і в зарубіжних країнах;
- новим підходом автора до теми дослідження. На основі комплексного історико-політологічного аналізу, на відміну від більшості досліджень з питань міжнародного співробітництва, в монографії цей процес розглядається не лише через призму діяльності комсомольських організацій, а й шляхом аналізу роботи нових молодіжних організацій України, що дозволяє розглянути цю проблему більш широко й багатопланово;
- новим підходом до питання про місце України в європейському і світовому процесі та ролі молоді в ньому;
- комплексним дослідженням співробітництва молодіжних організацій України, зарубіжних країн у розв'язанні глобальних загальнолюдських проблем: збереження миру і середовища проживання, ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, роззброєння і запобігання національним конфліктам, встановленням і розвитком нових форм економічного й гуманітарного співробітництва, показом складностей, прорахунків і помилок у цьому процесі;
- обґрунтованими висновками, що незважаючи на помилки, труднощі і проблеми, допущені в міжнародній діяльності молодіжних організацій України, були досягнуті й успіхи в співробітництві із зарубіжними молодіжними організаціями у вирішенні глобальних проблем. В умовах, коли загострення міжнародної обстановки привело до різкого скорочення

економічних і культурних зв'язків колишнього СРСР, України з багатьма розвинутими країнами Заходу, на молодіжному рівні продовжували розвиватися унікальні форми міжнародної співдружності, недосяжні тоді на рівні урядів і держав - молодіжні зустрічі, фестивалі, конференції, семінари, табори дружби і миру та ін. Уже тоді в їх діяльності позначилися елементи нового політичного мислення. Молодіжна дипломатія відіграла важливу роль у нормалізації стосунків між Сходом і Заходом і у здійсненні кардинальних змін у країнах Східної Європи та на Україні. Напрацьовано певний капітал співробітництва і довіри, який слід розвивати в нових умовах на принципах справжнього рівноправ'я і взаємної вигоди;

- критичним аналізом історіографії досліджуваної проблеми, який дозволяє робити висновки про однобічне, часто необ'єктивне відтворення в літературі міжнародної діяльності молодіжних організацій країни. У ході характеристики успіхів і недоліків попередників дисертант виходив з принципів об'єктивного історичного дослідження і дистанціювання від кон'юнктурних підходів, стереотипних статей, монографій та інших видань "застійного" і "перебудовного" періодів;

- використанням великого масиву документів, архівних матеріалів, які в багатьох випадках вводяться до наукового обігу: вперше. Це дозволило по-новому підійти до аналізу міжнародної діяльності молодіжних організацій України, зумовило достовірність висновків та рекомендацій;

- здобутими в результаті дослідження уроками й рекомендаціями щодо налагодження рівноправних, взаємовигідних форм економічного й гуманітарного співробітництва молодіжних організацій України й зарубіжних країн у нових умовах.

На захист виносяться такі основні положення:

- міжнародна діяльність молодіжних організацій України протягом досліджуваного періоду /80-ті - перша половина 90-х років/, який

втілює в собі крах тоталітарної системи, будівництво незалежної Української держави, глибокі демократичні перетворення в світі, у тому числі і в міжнародній сфері, носила складний, суперечливий характер, відзначалася як певними досягненнями, так і суттєвими негативними моментами;

- порівняно вагомим виявився внесок молоді України і зарубіжних країн у вирішення глобальних загальнолюдських проблем: збереження миру і навколишнього середовища, встановлення і розвиток нових форм економічної, екологічної і гуманітарної співдружності, які покликані сприяти поліпшенню спілкування між народами і молоддю світу;

- значну роль відіграла молодь України і зарубіжних країн у демократичних перетвореннях у східноєвропейських країнах, втіленні в життя програми духовного та економічного відродження Української держави, у розвитку довіри і співробітництва між Сходом і Заходом;

- виходячи з нових політичних реалій, докорінного реформування потребує міжнародна молодіжна політика України, покликана прискорити процес інтеграції республіки в європейський і світовий процес, залучення молоді до реалізації молодіжних програм Європейського Співтовариства.

Теоретична і практична значимість результатів дослідження полягає в тому, що, по-перше, основні положення монографії, сформульовані висновки, наукові рекомендації можуть бути використані при розробці державної молодіжної політики, при виборі молодіжними організаціями ефективних шляхів рівноправного, взаємовигідного економічного й гуманітарного міжнародного співробітництва, покликаного сприяти виходу з нинішньої соціально-економічної кризи країни, допомогти політичному, економічному й духовному відродженню України, входженню її у загальноєвропейський та світовий процес.

По-друге, зроблені в дисертації узагальнення і міркування, конкретні пропозиції здатні справити позитивний вплив на удосконалення

міжнародної діяльності молодіжних організацій України, посилення їх впливу на молодь, розвиток правової бази їх функціонування.

По-третє, матеріали дисертації можуть бути також використані при підготовці наукових і популярних праць, розробці спецкурсів та лекцій з основ політології, історії України, міжнародних відносин.

Апробація результатів дослідження. Принципові ідеї, висновки, рекомендації і текст дисертації, що є монографією, обговорено на засіданні відділу теорії та історії національних відносин Інституту національних відносин і політології Національної Академії наук України.

Основні положення роботи викладено в монографії, брошурах і статтях, а також використано для підготовки методичних посібників з політології та при читанні курсу лекцій у Донецькому державному університеті, Маріупольському гуманітарному інституті та Янінському університеті /Греція/. Монографія "Міжнародна діяльність молодіжних організацій України: критичний аналіз досвіду, уроки, пошук шляхів оновлення /80-ті - початок 90-х років/" здобула позитивну оцінку в пресі /Український історичний журнал.-1993.- № II, 12.- с.145-147; Акцент.- 1993.- 5 жовтня/.

З окремих проблем, що досліджуються в дисертації, автор виступав на конференціях та інших наукових форумах, серед яких: міжнародна науково-практична конференція "Оновлення Європи: перші підсумки і перспективи" /Мінськ, 27-29 червня 1990 р./; міжнародна науково-практична конференція "Молодіжна політика: досвід, проблеми, перспективи" /Київ, 26-27 листопада 1991 р./; міжнародна науково-практична конференція "Донбас і Приазов'я: проблеми соціального, національного і духовного розвитку" /Маріуполь, 26-27 травня 1993 р./; міжнародна наукова конференція "Україна - Греція: історія та сучасність" /Київ, 29-30 вересня 1993 р./; міжнародна наукова конференція "Україна - Греція: історія та сучасність" /Київ, 22-24 лютого 1995 р./; УШ всесоюзна наукова конференція істориків-славистів /Донецьк, 1-4 лютого 1978 р./;

всесоюзна науково-практична конференція "70 років ВЛКСМ: історія, досвід, проблеми" /Москва, 1-3 лютого 1989 р./; республіканська науково-практична конференція "Історичний досвід ВЛКСМ і сучасна практика комсомольської роботи" /Київ, 14-15 квітня 1989 р./; республіканська науково-практична конференція "ЛКСМ України: шляхи оновлення" /Київ, 16-18 травня 1990 р./; "круглий стіл" на міжнародній зустрічі, присвяченій ролі молоді в загальноєвропейському процесі /Відень /Австрія/, 2 липня 1990 р./, "круглий стіл" на міжнародній зустрічі, присвяченій гуманітарному співробітництву молоді /Яніна /Греція/, 20 квітня 1994 р./ та інші.

П. СТРУКТУРА І ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Монографія складається із вступу, п'яти глав, заключення, списку використаних джерел та літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, наукова новизна дослідження, його мета й завдання, дається аналіз використаних джерел та літератури. Визначаються хронологічні рамки дослідження, теоретичне й практичне значення роботи.

У першій главі "Проблеми антивоєнного руху в співробітництві молодіжних організацій України й зарубіжних країн: успіхи і невдачі" - обґрунтовується важливість антивоєнної діяльності молоді, яка за своїми масштабами значно перевершує антивоєнні виступи минулих років як на національному, так і на міжнародному рівні, ширша за соціальним складом, багатша за методами та формами протесту.

На основі аналізу численних документів автор відзначає, що основною причиною масового антивоєнного протесту молоді стала криза у відносинах між військово-політичними об'єднаннями в Європі на рубежі 70-х - 80-х років, пов'язана з новим витком гонки озброєнь. Плани розміщення американських ядерних ракет середнього радіусу дії в Європі поряд з модернізацією радянських озброєнь, введення військ до Афгані-

стану викликали до життя "нову хвилю" руху за мир і ядерне роззброєння у всьому світі, і особливо в СРСР, Україні, країнах Західної Європи. Важливо підкреслити, що велика частина громадського руху за мир, що представляла його "нову хвилю", вважала однаково відповідальними за погіршення міжнародних відносин і СРСР, і США. При цьому ключовим завданням руху за мир численні антивоєнні молодіжні організації Заходу висували боротьбу за права людини і політичні свободи в Східній Європі та СРСР.

Однак протягом багатьох років офіційна радянська пропаганда у загостренні міжнародної обстановки звинувачувала лише США та їх союзників, приховувала від молоді правду про політичні вимоги багатьох антивоєнних організацій.

У монографії детально аналізуються форми і методи спільної антивоєнної діяльності молодіжних організацій України і зарубіжних країн. Підкреслюється, що "нова хвиля" антивоєнного протесту в першій половині 80-х років викликала й нові форми спільної діяльності. Зокрема, широкого розповсюдження набули республіканські референдуми з питань миру, демонстрації, мітинги, республіканська естафета миру, марші миру, збір підписів під петиціями, відозвами й зверненнями. В розділі на конкретних прикладах показано, як з другої половини 80-х років відбувався новий підйом активних дій молоді в боротьбі за мир. Крупними антивоєнними міжнародними заходами стали: XII Всесвітній фестиваль молоді і студентів у Москві, в якому брали участь 249 юнаків і дівчат з України, перший Міжнародний молодіжний фестиваль "Пісні в боротьбі за мир"/Київ/, що став своєрідним гімном миру у виконанні молодих музикантів із 100 країн світу.

На підставі аналізу численних документів у дисертації показується, що молодіжним організаціям України вдалося досягти великого довіря і взаєморозуміння з партнерськими організаціями ФРН і Великобританії.

Однією з форм широкого залучення студентської молоді до руху активних прихильників миру стали інтернаціональні міські студентські фестивалі миру, які проходили в Києві. Якщо в першому студентському фестивалі /1983 р./ брало участь 190 українських студентів і 95 іноземних студентів із 16 країн світу, що навчалися в Києві, то у 1988 році кількість учасників була відповідно вже 10 тисяч чоловік і 4 тисячі чоловік із 115 країн світу.

Кардинальні зміни в країнах Східної Європи, розпад СРСР і будова незалежної Української держави створили якісно нову ситуацію для учасників руху миру. Характерною особливістю руху за мир стало активне використання молоддю України й зарубіжних країн якісно нових форм антивоєнної діяльності. Широкого розповсюдження набули спільні походи за мир, крузи миру, масові маніфестації, антивоєнні естафети, міжнародні лабори миру, фестивалі і т.д..

У дослідженні відзначено, що рухові за мир багато в чому була притаманна новизна. Вона виявилася в більш визначеній і конкретній цілеспрямованості вимог учасників руху, що об'єднував молодих людей різних політичних поглядів і світоглядів, які донедавна стояли на позиціях пасивних спостерігачів. Завдяки наполегливим зусиллям усіх антивоєнних сил, у тому числі – молодіжним організаціям – багато вимог прихильників миру увійшли до різних міжнародних угод, підписаних у період, що вивчається. Основні з них: радянсько-американський договір про ліквідацію РСРД, договір між ОВД і НАТО про скорочення звичайних збройних сил в Європі, підписана в Парижі главами держав – учасниць РБСЄ "Хартія для нової Європи", а також російсько-американський договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь.

Учасники руху за мир наполегливо вносили у свідомість молодих людей віру й надію в реальність досягнення без'ядерного, ненасильницького миру.

У той же час критичний аналіз антивоєнної діяльності молодіжних

Організацій України і зарубіжних країн дав можливість автору обґрунтувати ряд висновків. По-перше, комсомол, який був у вищій мірі ідеологізованою структурою й практично до розпаду СРСР намагався монополюю представляти інтереси молоді на міжнародній арені, не мав власної, самостійної позиції у міжнародних питаннях. Він роками прямував у фарватері офіційної лінії, виявляючи гідну подиву готовність "підтримати й схвалити" будь-яку міжнародну акцію КПСР, включаючи й введення військ до Афганістану.

По-друге, слід об'єктивно відзначити, що молодь СРСР і України пізніше, ніж її ровесники за кордоном, включилася в рух за мир. Більшість антивоєнних заходів, що проводились комсомольськими організаціями, були дуже заорганізованими й заформалізованими. На відміну від зарубіжних антивоєнних молодіжних організацій, учасники руху за мир на Україні практично не використовували активних форм антивоєнного протесту – страйки на військовому виробництві, пікетування військових об'єктів, відмова від сплати податків та ін.

По-третє, кардинальні зміни в країнах Східної Європи, розбудова незалежної Української держави – створили якісно нові умови для повнокровного, заснованого на взаємному довірі співробітництва молодих активістів руху за мир республіки й зарубіжних країн.

У другій главі "Взаємодія молодіжних організацій України і зарубіжних країн у сфері екології" розглядаються різноманітні форми співробітництва молодіжних організацій республіки й зарубіжних країн у справі екологічного виховання молоді. Серед них – організація міжнародних обмінів з метою участі в наукових, освітніх і робітничих таборах, проведення молодіжних семінарів, конференцій, зустрічей з конкретних екологічних проблем і т.д. Доведено, що на певному етапі вони відіграли позитивну роль у формуванні екологічної освіти молоді.

Однак у першій половині 30-х років питання екології у двосторонньому співробітництві молодіжних організацій України й зарубіжних країн рідко обговорювалися, а сама природоохоронна робота комсомоль-

ських організацій мала епізодичний, поверховий характер. Питання екологічного виховання молоді жодного разу не обговорювалися на з'їздах і пленумах ЦК ЛКСМ України.

У монографії підкреслюється, що початком справжнього екологічного руху на Україні слід вважати 1986 рік, коли чорнобильський вибух примусив багатьох людей, у тому числі й молодь, по-іншому подивитися на оточуючий світ, на природу. З того часу почали виникати перші екологічні групи, багато з яких у 1988 році перетворилися на масові організації. Особливо активно розвинувся екологічний рух у Криму, Карпатах, Чернівцях, Одесі. Більшість цих організацій у жовтні 1989 року об'єдналися в Українську екологічну асоціацію "Зелений світ". На початку 1990-х років у "зеленому русі" республіки брало участь приблизно 15-20 тисяч чоловік.

Автор зазначає, що у зв'язку із зростанням екологічного руху на Україні зросли й можливості для співробітництва з молодими екологами зарубіжних країн. У міжнародній взаємодії молодіжних організацій по охороні оточуючого середовища стало більше довіри й діловитості, співробітництво вийшло на якісно новий рівень. Продуктивно розвивалися зв'язки з молодіжними організаціями Німеччини, Фінляндії, Франції, Великобританії та інших країн. У 1990 році відбувся міжнародний молодіжний екологічний круїз по Дунаю, в якому брали участь понад 200 чоловік - посланців екологічних молодіжних організацій і рухів з 20 придунайських держав.

У главі підкреслено, що Чорнобильська трагедія примусила увесь світ переглянути своє ставлення до проблем атомних електростанцій. Лави екологів і альтернативістів поповнилися багатьма тисячами молодих людей, які вимагали заборонити будівництво і відмовитися від експлуатації діючих АЕС. Україну після Чорнобильської катастрофи було оголошено зоною екологічного лиха. Молодь відіграла активну роль у гасінні пожежі на Чорнобильській АЕС і ліквідації наслідків аварії.

Через горно чорнобильської трагедії пройшло понад 700 тисяч чоловік, більшість з яких – молоді люди.

У розділі детально аналізується гуманітарна допомога світової співдружності мешканцям України, котрі постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Десятки тисяч дітей відпочивали й лікувалися в таких країнах як Німеччина, Куба, Голландія, Швеція та ін. Відзначається й великий внесок української діаспори в організацію гуманітарної допомоги жертвам Чорнобиля.

В дослідженні на ґрунті сучасних даних аналізується заборонена донедавна тема екологічних помилок і злочинів військово-промислового комплексу і радянської армії. Відзначається внесок молодих екологів України у викриття дій ВПК і армії. Наведено конкретні приклади.

Детально проаналізовано помилки, недоліки, проблеми в екологічному співробітництві молодіжних організацій, зроблено повчальні висновки. По-перше, зазначено, що після початку процесу великого роззброєння, особливо ядерного, на перший план з-поміж найважливіших світових проблем почала виступати екологічна. По-друге, Чорнобильська катастрофа, як і багато інших екологічних нещасть, які сталися за колишнього тоталітарного режиму, переконливо показала, що питання екології – це складова частина демократії і для успішного розв'язання глобальних екологічних проблем необхідні зусилля усієї світової співдружності, у тому числі – молоді.

У третій главі "Труднощі і проблеми співробітництва молодіжних організацій України і східноєвропейських країн" на конкретних фактах критично аналізується зміст, форми і методи роботи молодіжних організацій України і східноєвропейських країн в економічній та гуманітарній сферах за умов командно-адміністративної системи.

Автор врахує, що політичні, економічні, гуманітарні та культурні зв'язки України із країнами східноєвропейського регіону формувалися і розвивалися не один десяток років. А кардинальні зміни, що

відбулися в країнах Східної Європи, розбудова незалежної демократичної України створили якісно нову ситуацію для розвитку й послідовного поглиблення рівноправних, добросусідських, взаємовигідних відносин. У зв'язку з цим автор виділив цю групу країн для аналізу помилок, труднощів, уроків і перспектив співробітництва молодіжних організацій і державних структур.

У монографії аналізується внесок десятків тисяч молодих спеціалістів, робітників у розвиток і зміцнення взаємного економічного співробітництва. При активній їх участі було збудовано сотні заводів, фабрик, спільних підприємств, наукових установ, конструкторських бюро, банків, систем енергетики, транспорту, нафто- й газопроводів. Багато з них і сьогодні продуктивно працюють на благо сусідніх народів.

Водночас автор зазначає, що в останні десятиріччя економічні зв'язки країн - членів РЕВ зазнали крупних деформацій. Під лоном РЕВ виникли ушербні зв'язки, встановлювалися низькі взаємні вимоги, протиприродні ціни, приймалися прожектерські проекти. Намагання всюди насаджувати державну власність, керуючись не економічними, а ідеологічними критеріями, викликало до життя надзвичайно гострі проблеми соціалістичної економіки: низьку ефективність виробництва, хронічне відставання у сфері науково-технічного прогресу, нездатність забезпечити високу якість продукції, орієнтацію економіки на виробництві, а не споживчі товари.

Після революційних подій у східноєвропейських країнах, розпаду СРСР, РЕВ і здобуття незалежності Української держави було створено якісно нові умови для розвитку рівноправного, взаємовигідного економічного співробітництва. У главі всебічно проаналізовано помилки та недоліки, допущені в гуманітарному співробітництві молодіжних організацій. На основі конкретних архівних даних, фактів, узятих з періодики, доведено, що великої шкоди молодіжним зв'язкам завдала надмірна ідеологізація усіх заходів. Жорсткий централізм призвів до того, що

молодіжні контакти могли здійснюватися лише тими підприємствами й організаціями, перелік яких визначався рішеннями ЦК КПРС і ЦК КП України. Абсолютна ж більшість первинних комсомольських організацій, рядових комсомольців, не говорячи вже про багаточисельну несоюзну молодь, яка на Україні навіть у найзастойніші роки становила більше 40 відсотків осіб комсомольського віку, внаслідок закритості держави не мала реальної можливості відстоювати й розвивати зв'язки з молоддю східноєвропейських країн. Поширення набуло нав'язування з позицій "старшого брата" партнерським молодіжним організаціям форм і методів комсомольської роботи. Багато комсомольських працівників, які на практиці здійснювали "дружні зв'язки", "обмін досвідом роботи", не знали мови, історії, культури, національних особливостей народів східноєвропейських країн. Перебуваючи за кордоном, вони неодноразово намагалися в повчальній формі говорити з партнерами, нав'язуючи їм ідеологічні міфи про способи розв'язання їх власних завдань. Ці дії викликали роздратування й незадоволення з боку партнерів, особливо рядової молоді. Тому не випадково, що в ході революційних подій у країнах Східної Європи багато молодих учасників демонстрацій і мітингів виступали з антирадянськими й антисоціалістичними гаслами.

На основі характеристики форм і методів роботи молодіжних організацій показано серйозні недоліки, які існували й існують у розвитку міжнародного туризму. Відзначено, що перехід на розрахунки конвертованою валютою, відсутність механізму й правового забезпечення молодіжних обмінів із східноєвропейськими країнами, усі можливі митні перепони, високий ріст вартості зарубіжних путівок привели до зменшення туристичних обмінів. На початку 90-х років з'явилися спільні підприємства, госпрозрахункові фірми, кооперативи, які почали налагоджувати новий вид туризму - комерційний. Усі ці фірми, у тому числі "Спутник", організовують поїздки до східноєвропейських країн на 3-5 днів виключно з метою купівлі й продажу товарів. Серед туристів

цієї категорії чимало злочинців, хабарників, є багато випадків про-
ституції, порушень митних правил та ін.

У главі певну увагу приділено аналізу навчання іноземних сту-
дентів у вузах України і українських студентів за кордоном, організа-
ції молодіжних культурних обмінів. Звертається увага на досвід, пока-
зано недоліки й проблеми в цих сферах.

Вивчений і узагальнений матеріал дозволив автору обґрунтувати
ряд висновків. По-перше, не дивлячись на колишні ідеологічні бар'єри,
помилки і недоліки, допущені у двосторонньому співробітництві, молодь
України і східноєвропейських країн щиро прагнула до порозуміння, до
розвитку дружніх зв'язків. Був напрацьований певний капітал співро-
бітництва, який слід розвивати в нових умовах.

По-друге, в ході широких реформ, що відбуваються на Україні і
в країнах Східної Європи, створюються об'єктивні умови для розвитку
рівноправних, взаємовигідних форм співробітництва як на рівні моло-
діжних організацій, так і на рівні державних структур, що займаються
проблемами молоді.

У четвертій главі "Взаємовідносини молодіжних організацій Укра-
їни, розвинутих країн Заходу і української діаспори в нових умовах"
обґрунтовується думка про те, що одним з пріоритетних напрямків між-
народної політики незалежної України та її молоді повинне стати спів-
робітництво з розвинутими країнами Заходу, які нагромадили багатий до-
свід ринкової економіки, організації суспільного життя на принципах
свободи, демократії, поваги прав людини.

У досліджувані роки європейський напрямок політики колишнього
СРСР і України був одним з основних. Велика увага приділялася розвит-
кові співробітництва молодіжних організацій України й ФРН. Постійно
проводилися зустрічі й семінари з широкого кола питань участі молоді
в політичному, соціальному й економічному житті суспільства. Незва-
жаючи на загальне погіршення міжнародної обстановки на початку 80-х

років, контакти й зустрічі молоді України і ФРН продовжувались.

У розділі підкреслюється, що новий імпульс співробітництво між молодіжними організаціями двох країн отримало в другій половині 80-х років, коли ідеї нового політичного мислення стали початком серйозного перелому в розвитку міжнародного молодіжного співробітництва. Якісно розширюється діапазон і зміст молодіжних зв'язків, створюються сприятливі можливості для розвитку співробітництва з широким колом молодіжних організацій, груп і рухів. У практику роботи молодіжних організацій України і ФРН увійшли такі форми спілкування, як організація зустрічей, семінарів, конференцій, фестивалів, встановлення прямих зв'язків молоді, участь у міжнародних трудових таборах миру, прийняття підсумкових документів, що закликали молодь боротися за мир, дружбу і співробітництво^I. У 1990 році було вперше встановлено контакти між КМО України й земельним кругом молоді Баварії. Молодіжні організації обмінювалися делегаціями, проводили спільні семінари.

У досліджувані роки помітно зросла динаміка співробітництва молодіжних організацій колишнього СРСР, України і Франції. У главі на ґрунті аналізу документів двостороннього співробітництва відзначається, що різноманітнішою й цікавішою була програма традиційного табору дружби молоді СРСР і Франції, стали проводитися фестивалі молоді. Однією з нових форм молодіжного співробітництва став обмін молодими робітниками й студентами.

У монографії детально аналізуються форми і методи роботи молодіжних організацій України й Великобританії, Італії, Греції, Фінляндії, скандинавських та інших країн з метою поглиблення й розвитку

^I Див.: ЦДАГОУ.- ф.7.- оп.20.- спр.2736 - арк.13; спр.3250 - арк. 4-5.

змісту міжнародного співробітництва. Відзначається, що проводилися тижні дружби, фестивалі, трудові акції, обмін делегаціями, туристичними групами. В практику роботи увійшли такі нові форми співробітництва, як організація семінарів, конференцій, зустрічей, встановлення прямих зв'язків між молодіжними організаціями України й зарубіжних країн. Усі ці заходи сприяли розвитку довіря і взаєморозуміння між молоддю.

Разом з цим, на основі аналізу численних документів автор відзначає, що у співробітництві молодіжних організацій України й розвинутих країн Заходу було багато помилок, недоліків і проблем. Традиційна функція комсомолу на міжнародній арені, що зводила його роль виключно до пропаганди зовнішньополітичного курсу КПРС, деформувала міжнародну діяльність ВЛКСМ, зумовила абсолютизацію її політичних аспектів на шкоду соціально-економічним, власне, молодіжним питанням. Політичні організації в країнах Заходу, з якими комсомол підтримував регулярні зв'язки /а це в основному були комуністичні спілки молоді/, представляли лише вузьку частину молоді.

Суттєвим недоліком, який заважав розвитку повнокровних зв'язків молодіжних організацій України, був жорсткий централізм. Враховуючи те, що фінанси, призначені на обміни молодіжними делегаціями, знаходились у руках ЦК ВЛКСМ, українські молодіжні організації перебували в цілковитій залежності від центральних органів. Вони втрачали право самостійності та ініціативи. Тому зв'язки із зарубіжними політичними партнерами /особливо з некомуністичними/ до останнього часу мали обмежений, поверховий характер.

Після відновлення незалежної України, відходу з політичної сцени ВЛКСМ і виникнення в республіці великої кількості молодіжних організацій, які сповідають різні ідеології, здавалося, повинні б активізуватися міжнародні молодіжні зв'язки. Однак, цього не сталося через

недостатній вплив, аморфність багатьох молодіжних організацій. Це зумовлюється, перш за все, невисокою їх чисельністю й вузькістю соціальної бази; фінансовими труднощами; недостатньою популярністю та авторитетом на загальнонаціональному й міжнародному рівнях лідерів молодіжних організацій. Тому здійснення міжнародної молодіжної політики багато в чому залежить від успішної діяльності державних структур, що займаються проблемами молоді.

На основі узагальнення сучасних даних аналізується така проблема, як зростаючий вплив "умів" висококваліфікованих інженерів, робітників, учених, людей з підприємницькою жилкою. Автор пропонує шляхи розв'язання цього складного завдання. Вказано на необхідність підготовки молодих людей до від'їзду на роботу за кордон, враховуючи досвід країн Заходу, де обмін робочою силою - явище традиційне.

Враховуючи важливість налагодження співробітництва між Україною і США, в главі окремо аналізується стан українсько-американських молодіжних зв'язків. Підкреслюється, що з відомих причин, через гостру конфронтацію між США і СРСР на початку 80-х років, масштаби двостороннього молодіжного співробітництва відчутно скоротилися. І лише з другої половини 80-х років інтенсивність молодіжних обмінів зростає, в молодіжному співробітництві з'являється багато нових елементів. У практику спільної роботи ввійшли зустрічі молоді, політичні семінари, конференції та ін. Так, XIV і XV зустрічі проходили в Денвері /1986 р./ і Києві /1987 р./, у період інтенсивного діалогу між США та СРСР. Аналіз показує, що на цих зустрічах обговорювалися практично всі проблеми, над якими паралельно працювали дипломати, експерти, які готували документи для радянсько-американських зустрічей на набагато вищому рівні.

Розумінням спільної відповідальності за майбутнє народів своїх країн була просякнута XVII зустріч молоді США і СРСР, яка проходила на Україні в травні 1989 року.

Важливе значення у двосторонньому співробітництві відводилося

розвиткові зв'язків з американськими студентськими організаціями. В 1990 році Міністерством вищої освіти України було встановлено зв'язки з американською студентською асоціацією, в результаті чого в США строком на 2 тижні виїздило понад 400 українських студентів. Наведено приклади співробітництва між вузами США і України.

У главі відзначається, що зростанню довір'я та взаєморозуміння між народами і молоддю двох країн сприяли зв'язки в галузі культури, туризму, обміни делегаціями представників преси, художніми й спеціалізованими виставками. Наприклад, неодноразово успішно виступали на міжнародних конкурсах артистів балету в американському місті Джексоні представники Донецька. Молоді актори театру опери та балету на чолі з Вадимом Писаревим завоювали симпатії глядачів. Дебютуючи в подібному конкурсі 1986 року, В.Писарев завоював велику золоту медаль. У другій половині 80-х – середині 90-х років стали традиційними обміни спортсменами.

Водночас, на основі аналізу документів автор зазначає, що в розвитку двосторонніх молодіжних зв'язків було багато недоліків і проблем. Контакти молодих людей з американськими ровесниками знаходились під жорстким контролем партійних органів. Міжнародна діяльність комсомолу була надійно прихована під пласт державних обмежень і заборон. Більшість зустрічей, заходів з американською молоддю проходила з позицій комуністичної пропаганди, носила конфронтаційний характер.

Але аналіз документів дозволяє говорити про те, що незважаючи на всі труднощі, бар'єри, ідеологічні проблеми, молодь України і США щиро прагнула до взаєморозуміння і співробітництва.

Велику увагу в монографії приділено аналізу форм і змісту співробітництва молоді з українською діаспорою. Підкреслюється, що в умовах тоталітаризму, гострого ідеологічного протиборства контакти молодих людей республіки з закордонною українською молоддю мали епізодичний, поверховий характер. І лише в другій половині 80-х, і особ-

ливо з початком 90-х, з виникненням Народного Руху, розбудови України, молодіжні зв'язки з українською діаспорою поширилися й набули нових якостей. Велике значення для виховання національної самосвідомості юнаків і дівчат мало об'єднання зусиль українських молодіжних організацій.¹

Автор детально аналізує такі масові форми спільної роботи молодіжних організацій як всеукраїнські культурологічні походи "Дзвін", "Козацькими шляхами", які поряд з пробудженням національної свідомості, пропагандою кращих традицій українського народу, сприяли розширенню контактів молоді республіки з українською діаспорою.

Цікаву ініціативу висунула українська студентська спілка /УСС/. За домовленістю з українською діаспорою в 13 вузівських містах України працювали викладачі, які безкоштовно навчали студентів англійської та української мови. Лише за останні п'ять років на стипендії товариства "Україна" в республіці навчалися понад 150 громадян з 8 країн української діаспори.

Важливе значення для консолідації зусиль у будівництві демократичної, миролюбної Української держави мало проведення Всесвітнього форуму українців у Києві /серпень 1992 р./. Візит Президента України Л.Д.Кучми до США і Канади, переговори з керівництвом українців створили міцну базу для розвитку контактів з українською діаспорою. Автор звертає увагу на те, що позиція зарубіжних українців з питань співробітництва з Україною останнім часом зазнала якісних змін. Головні з них полягають у тому, що з'явилися перспективи співробітництва, намагання допомогти не окремим групам населення, а народові в цілому, українській молоді.

¹ Див.: Поточний архів Народного Руху України// Світова конференція українських молодіжних організацій. Політична резолюція. - 4 серпня 1991. - с.1.

Таким чином, незважаючи на всі труднощі й проблеми, які стояли на шляху співробітництва громадських, у тому числі молодіжних організацій республіки, контакти і зв'язки молоді з українською діаспорою, особливо в останні роки набули активного розвитку.

Однак критичний аналіз документів переконує, що у співробітництві молоді з українською діаспорою було багато недоліків, труднощів і проблем. Ще зовсім недавно, навіть у перші роки перебудови, слово діаспора в багатьох випадках не використовувалося. Тоталітарна система, конструюючи безнаціональну спільність людей, не брала до уваги мільйонів зарубіжних українців через те, що вони гостро відчували свою національну приналежність, національну гідність.

Протягом десятиріч молодь України була практично ізольована від своїх ровесників з української діаспори. Стикаючись з численними недоліками і труднощами, представники української діаспори і тепер намагаються налагодити економічне і культурне співробітництво з молоддю України. Наведено конкретні приклади такого становища речей.

Підводячи загальний підсумок по четвертій главі, автор висловлює ряд важливих висновків. По-перше, навіть у період, коли загострення міжнародної обстановки призвело до різкого скорочення економічних і культурних зв'язків СРСР, України з країнами Заходу /початок 80-х років/, на молодіжному рівні продовжували розвиватися контакти. Молодіжна дипломатія відіграла важливу роль у нормалізації відношень між Сходом і Заходом.

По-друге, вступ України до європейської спільності допоможе їй швидше розвивати демократичні процеси й ринкові відносини. Важливу роль у цьому покликані відіграти молодіжні обміни. У той же час й демократична Україна повинна розглядатися як велика стабілізуюча сила в європейському регіоні.

По-третє, сьогодні, коли Україна визнана Заходом як країна з перехідною економікою, слід всіляко розширювати зв'язки з українцями.

всього світу, об'єднувати їх зусилля, в тому числі й молоді, на благо всіх, хто живе в республіці Україна. Така політика сприятиме швидкому перетворенню України на міцну демократичну державу.

У п'ятій главі "Молодь України та країн "третього світу": проблеми і перспективи співробітництва" обґрунтовується важливість і перспективність взаємин між молоддю республіки і країн, що розвиваються. Аналізується внесок молоді колишнього СРСР і України у реалізацію планів економічного розвитку країн, що розвиваються. За рекомендаціями молодіжних організацій на зарубіжні будівлі в країни Африки, Азії і Латинської Америки були направлені десятки тисяч молодих робітників, інженерів, техніків, геологів і машинобудівників, енергетиків і спеціалістів сільського господарства, лікарів і вчителів. Побудовані їхніми руками заводи й електростанції, учбові центри і сільськогосподарські кооперативи і нині певною мірою допомагають країнам, що розвиваються, вирішувати виробничі і культурні завдання.

У монографії аналізується гуманітарне співробітництво молодіжних організацій. На Україні на початку 90-х років навчалася майже 21 тисяча студентів з країн, що розвиваються. Наводяться приклади плідної роботи вузів республіки із студентами-іноземцями. У країнах, що розвиваються, при сприянні колишнього СРСР було побудовано понад 140 учбових закладів. Більше 700 посланців цих країн щороку здобували освіту у вузах СРСР по стипендіях молодіжних організацій колишнього Союзу. З них понад 200 чоловік з 37 країн навчалися у вузах України.

Разом з тим на основі аналізу багатьох документів автор відзначає, що в співробітництві з країнами, що розвиваються, було багато недоліків, проблем і помилок. Колишнє консервативне керівництво СРСР допустило стратегічний прорахунок, який витікав з догматичного бачення загальносвітових процесів. Висувалася мета виграти "битву

за Африку", направити її по шляху до соціалізму, некапіталістичного розвитку. При цьому ті країни, які були названі "прогресивними", за допомогою СРСР виявилися втягнутими у вбивчу для них і Союзу конфронтацію із Заходом. У 1991 році країни, що розвиваються, заборгували колишньому СРСР понад 45 мільярдів інвалютних карбованців /за діючим тоді офіційним курсом/.

Автор відзначає, що крах режимів соціалістичної орієнтації - це провал політики цілого історичного етапу щодо "третього світу".

Великі недоліки були в економічному співробітництві молоді колишнього Союзу і країн, що розвиваються. Наводяться конкретні приклади. У главі відзначається, що молодіжні зв'язки будувалися у більшості випадків за ідеологічною ознакою і носили обмежений, поверховий характер. Фактично молоді люди України опинилися відчуженими від самого процесу співробітництва із своїми ровесниками з країн, що розвиваються. Багато недоліків було в гуманітарному співробітництві молоді.

Аналіз багатьох документів дав можливість автору сформулювати деякі висновки, зробити узагальнення. По-перше, примат ідеології над економікою, культурою і освітою не давав змоги розвивати продуктивне співробітництво молодіжних організацій України і країн, що розвиваються. По-друге, національним інтересам України відповідає всебічний, рівноправний розвиток стосунків з країнами, що розвиваються. Ці ж держави зацікавлені у збереженні сильної, впливової України. Взаємне сприяння розв'язанню державних проблем, які стоять перед державами, буде сприяти і новій якості у стосунках України з країнами, що розвиваються. Важливу роль у цій справі повинна внести молодь України.

У висновках узагальнені основні результати дослідження, підбито підсумки, сформульовані уроки, а також запропоновані практичні рекомендації.

У концентрованому, увагальненому вигляді всі підсумки, наукові поради, спостереження і уроки, які витікають з критичного аналізу між-

народної діяльності молодіжних організацій України, зводяться до наступного.

1. Виходячи з того, що на нинішньому етапі будівництва демократичної України на молоде покоління покладаються надії, пов'язані з подальшою долею новоствореної самостійної держави, доцільно прийняти зведення законів, які б фінансово забезпечили і визначили механізм здійснення державної молодіжної політики. Проголосити турботу про молодь одним з головних пріоритетів у діяльності Української держави.

2. Необхідний розвиток нормативно-правової бази України з міжнародного молодіжного співробітництва. Слід передбачити державне фінансування молодіжних обмінів з іноземними державами з метою підвищення кваліфікації, вивчення досвіду, набуття нових спеціальностей. З урахуванням досвіду західних країн необхідна цілісна програма підготовки молодих політичних лідерів.

3. Бажано домогтися подальшого включення України у виконання міжнародних молодіжних програм, які фінансуються Європейським молодіжним центром, Радою Європи і Європейським Співтовариством.

4. Потрібна нова продумана й цілісна концепція розвитку відносин України із східноєвропейськими країнами. Важливу роль у розвитку рівноправних, взаємовигідних форм співробітництва можуть відігравати місцеві зв'язки з партнерами із Східної Європи, реалізація різних молодіжних проектів і програм.

5. Доцільно затвердити державну програму екологічного виховання молоді і створити на Україні екологічне законодавство, яке відповідало б міжнародним нормам.

6. Потрібна чітка законодавча база зовнішньоекономічної діяльності і державна програма підготовки молодих підприємців, менеджерів, які могли б компетентно захищати інтереси українських підприємців і молоді, уміло розвивати нові форми зовнішньоекономічного співробітництва.

7. Нагальною є розробка республіканської державної програми інтеграції вищої школи України в систему міжнародної освіти, яка б передбачала всебічне співробітництво у галузі вищої освіти, розв'язання питання про визнання за кордоном чинності дипломів про освіту, виданих українськими навчальними закладами.

8. Доцільним є формування єдиної державної програми молодіжного туризму. Передбачити можливість пільгового розвитку міжнародного молодіжного туризму, який би використовувався як міцний канал для духовного, культурного, ділового спілкування і відпочинку молодих людей.

9. Назріла необхідність підготовки наукових праць, науково-популярних книг /брошур/, в яких би системно аналізувався досвід співробітництва нових молодіжних організацій республіки і української діаспори, становлення і розвиток зв'язків національно-культурних товариств, які відображають інтереси усіх етносів України. У зв'язку з новими політичними реаліями необхідно проаналізувати досвід здійснення державної молодіжної політики в країнах СНД.

Основні положення дисертації викладені в публікаціях:

Монографії:

1. Международная деятельность молодежных организаций Украины: критический анализ опыта, уроки, поиск путей обновления /80-е - начало 90-х годов/. - Киев, 1993.- 328 с. /Мова рос./.

2. Очерки истории Донецкой областной комсомольской организации.- Киев, 1987.- 290 с. /У співавт././Мова рос./.

3. Контрасты.- Киев, 1987.- 149 с. /У співавт././Мова рос./.

Брошури:

1. Трагедия обманутого поколення. - Донецк. - 1978.- 25 с. /У співавт././Мова рос./.

2. Молодежь Донбасса в борьбе за мир. - Донецк, 1980. - 22 с. /У співавт././Мова рос./.

3. Донецкой областной комсомольской организации - 60. - Донецк, 1980.- 28 с. /Мова рос./.

4. Заветам Ленина верны.- Ворошиловград. - 1981.- 76 с. /Успівавт./ /Мова рос./.

5. Всемирное молодежное фестивальное движение в борьбе за антиимпериалистическую солидарность, мир и дружбу.- Донецк.- 1985.- 28 с. - /Мова рос./.

Статті і тези доповідей:

1. Дружба, умноженная на опыт. //Вестник КМО СССР. - 1981. - № 3. - с. 17-21. /Мова рос./.

2. Развитие интернациональных связей молодежи городских областей и городов УССР и европейских стран социалистического сотрудничества в период развитого социализма //Научные труды по истории КПСС.- № 118. - Киев, 1982.- с.112 - 120 /Мова рос./.

3. Зміцнення співробітництва ЛКСМУ з демократичними молодіжними організаціями зарубіжних країн у боротьбі за мир у 80-ті роки //Український історичний журнал. -1989. - № 9. - с. 72-82.

4. Сотрудничество комсомола Украины с братскими союзами молодежи социалистических стран: Материалы Всесоюзной научно-практической конференции "70 лет ВЛКСМ: история, опыт, проблемы.- Москва.- 1989.- с. 18-23. /Мова рос./.

5. Дружеским связям - развиваться и крепнуть // Вестник КМО СССР.- 1989. - № 5-6.- с. 52-65. /Мова рос./.

6. Сотрудничество комсомола Украины с союзами молодежи социалистических стран на современном этапе: опыт и проблемы // Тезисы докладов республиканской научно-практической конференции "Исторический опыт ВЛКСМ и современная практика комсомольской работы". - Киев, 1989.- с.35-53. /Мова рос./.

7. Международная деятельность ВЛКСМ: дружба, сотрудничество, интернационализм. 1945-1987 //Український історичний журнал. - 1990.-

№ 5.- с.152-154. /Рецен. на книгу/.

8. Молодежное движение в Восточной Европе //Под знаменем ленинизма.- 1990.- № II. - с.83-86. /Мова рос./.

9. Трудный путь обновления /Ракурс.- 1991. - № 8.- с.1-22. /Мова рос./.

10. Трудный путь обновления союзов молодежи восточноевропейских стран и некоторые проблемы перестройки их сотрудничества с комсомолом //Материалы республиканской научно-практической конференции "ЛКСМ Украины: пути обновления".- Киев, 1990.- с.99-106. /Мова рос./.

11. Некоторые аспекты международного сотрудничества молодежных организаций Украины: критический анализ, поиск путей обновления. //Материалы международной научно-практической конференции "Молодежная политика: опыт, проблемы, перспективы. - ч.2. - Киев, 1992.- с.10-13. /Мова рос./.

12. Проблемы сотрудничества молодежных организаций Украины и украинской диаспоры в новых условиях: уроки и перспективы //Тезисы докладов международной научно-практической конференции "Донбасс и Приазовье: проблемы социального, национального и духовного развития".- Мариуполь.- 1993. - с.58-62. /Мова рос./.

13. Проблемы подготовки кадров греческой интеллигенции в Мариупольском гуманитарном институте: опыт, трудности и перспективы //Тезисы международной научной конференции "Україна - Греція: історія та сучасність". - Київ, 1993. - с.8-11. /Мова рос./.

14. Роль Мариупольського гуманітарного інституту в розвитку елінізму в Приазов'ї: проблеми та перспективи. //Тези міжнародної наукової конференції "Україна - Греція: історія та сучасність", - Київ, 1995. - с.32-36.

Balabanov K.V. International Activity of Ukrainian Youth Organisations (1980-1990. Historico-politological analysis). The dissertation is submitted for the doctor's degree in political sciences. Speciality 23.00.02 - Political Institutes and Processes. Institute of Ethnic and Political Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. - Kyiv, 1995.

The dissertation outlines and investigates the main trends in the cooperation of Ukrainian and foreign youth organisations aimed at solving the global problems of humanity: strengthening of peace, environmental protection, establishing the new international economic, ecological and humane order based on the principles of equality and mutual benefit. The reasons of the shortcomings and limitations in the youth organisations cooperation are analyzed in detail. The practical recommendations on the reformation of the youth policy aimed at the integration of Ukraine in European and world community are suggested.

Балабанов К.В. Международная деятельность молодежных организаций Украины /1980-1990-е годы. Историко-политологический анализ/.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 - политические институты и процессы. Институт национальных отношений и политологии НАН Украины.- Киев, 1995.

В диссертации исследуются основные направления сотрудничества молодежных организаций Украины и зарубежных стран в решении глобальных проблем современности: сохранение мира и среды обитания, устано-

вление нового международного экономического, экологического и гуманитарного порядка на принципах равноправия и взаимной выгоды. Подробно анализируются причины ошибок, недостатков и проблем в сотрудничестве молодежных организаций, извлекаются уроки и предлагаются практические рекомендации по реформированию международной молодежной политики республики, направленной на интеграцию Украины в общеевропейское и мировое сообщество.

Ключові слова: молодь, молодіжні організації, міжнародне співробітництво, розбудова України.

Уд. Балл.

Підписано до друку 25.05.95. Формат 60 х 84 I/16
Ум.друк.арк. 1,89. Обл.-вид.арк.2,0
Тираж 100. Зам. 9. 1995 р. Безплатний.

Лабораторія ЦДАГО України
м.Київ-ІІ, вул.Кутузова,8

200404

AB 32.575